Col·lecció l'illa Roja, 19
Mercè Rodoreda. Cartes a les amigues retrobades

Edicions Sidillà SL
La Bisbal d'Empordà 17100
info@edicionssidilla.cat
www.edicionssidilla.cat
© de les cartes: Els hereus de les autores
© de les cartes de Mercè Rodoreda: Institut d'Estudis Catalans
Publicat per acord amb Casanovas & Lynch Literary Agency.
© de la introducció, notes biogràfiques i revisió dels textos:
Anna Maria Saludes Amat i Araceli Bruch Pla
© del postfaci: Giuseppe Grilli
© d'aquesta edició: Edicions Sidillà
Disseny: J. Pujadó
Correcció: Xavier Cortadellas
Primera edició: agost 2026
Edicions Sidillà és soci protector d'Amics de la Bressola
ISBN: 979-13-991416-5-8
Dipòsit legal: GI 1032- 2026
Tots els drets reservats. Si voleu fotocopiar parcialment aquest llibre, feu-ho legalment contactant amb CEDRO: 932720445 o cedrocat@cedro.org

Mercè Rodoreda

Cartes a les amigues retrobades

De la Catalunya republicana a Romanyà

Edició a cura d'Anna Maria Saludes Amat
i Araceli Bruch Pla

edicions Sidillà

La Bisbal d'Empordà, 2026

Sumari

5 Carta a Anna Maria Saludes Amat
21 Preàmbul
23 Al lector
29 Susina Amat i Juvé
37 Cartes de Susina Amat a Mercè Rodoreda (1964-1983)
Cartes de Mercè Rodoreda a Susina Amat (1966-1982)
182 Julieta Franquesa i Suñén
189 Cartes de Mercè Rodoreda a Julieta Franquesa (1974-1982)
Cartes de Julieta Franquesa a Mercè Rodoreda (1977-1982)
252 Carme Manrubia i Orta
262 Cartes de Carme Manrubia a Mercè Rodoreda (1972-1978)
Mercè Rodoreda a Carme Manrubia. Carta Única
309 *Anus memorabile,* per Giuseppe Grilli
313 Record de Mercè Rodoreda, per Araceli Bruch
335 Annexos
377 Aplec documental. Mercè Rodoreda
389 Aplec documental. Susina Amat i Anna Maria Saludes
397 Aplec documental. Julieta Franquesa
404 Aplec documental. Carme Manrubia

Preàmbul

A hores d'ara, de Mercè Rodoreda el que de veritat queda per publicar són cartes. Fa un munt d'anys que rellegeixo els seus epistolaris. Mentre estava en la fase final per confegir aquest llibre de *Cartes a les amigues*[36], en vaig trobar una que ella escriu a Joan Puig i Ferrater des de Ginebra el 16 de febrer de 1955 en la qual descriu un dels moments més obsessius que vivia l'escriptora i que denota una gran soledat. N'espigolo alguns fragments reveladors:

> «Vaig vivint devorant-me el fetge. (...) Faig un gran esforç per no pensar en el que m'obsessiona. (...) Em trobo molt sola, estimat Puig, sé que tots vosaltres sou bons amics meus, però *esteu* tan lluny... (...) Us escriuré cartes de tant en tant (...) com unes memòries d'exili. (...) Em sembla que això em farà sentir una mica acompanyada. Puc salvar-me escrivint, és clar, però és tan obscur estar-se tancat en una cambra amb un mateix amb el seu mal.»

Rodoreda cerca la complicitat de l'amic Puig i Ferrater per justificar una història funambulesca que s'ha empescat ran de la gran decepció del seu amor per Armand Obiols:

> «Només jo sé el que ha estat el meu amor amb O. Aquesta puresa de criatures que hi havia mesclada amb molt d'amor entre home i dona. (...) En destruir-se una part dels meus sentiments és com si la vida quedés reduïda a les necessitats purament animals.»

---

36 Era el primer títol d'aquest llibre. Anna Maria Saludes sempre s'hi va referir així.

Una nit se li va ocórrer una idea per captar l'atenció de l'amant. Li balla pel cap que Puig i Ferrater havia fet certa coneixença amb Albert Camus. Un motiu de pes que li serveix d'estratagema. Explica a Obiols que Puig ha organitzat un sopar per presentar-li l'autor de *La peste* i el poeta René Char i s'inventa tota mena de detalls. Com no podia ser d'altra manera, Obiols pica l'ham i s'interessa pel tema. Ell no l'havia pogut conèixer perquè, quan en va tenir ocasió, estava engripat. Ella, per reblar el clau, li diu que ha començat a traduir l'assaig *Noces* de Camus, a instàncies de Puig i Ferrater.

Rodoreda confia en l'amic, sap que com amic la pot comprendre i li demana discreció: «Tot això caurà en l'oblit més profund, estigueu tranquil. I no és més que una criaturada.»

Rodoreda representa al peu de la lletra el rol d'amant ofesa. «I quan O. arriba sempre em troba amb el llibre de Camus davant i amb els fulls de paper de la traducció que vaig fent i corregint-me amb calma». I és que el llibre de l'autor desprèn una sensualitat abassegadora.

Al lector

Benvolgut lector,

Encara no sé per què he deixat passar tants anys (en fa més de 40 que Mercè Rodoreda va morir un 13 d'abril) sense publicar les cartes entre l'escriptora i Susina Amat. Recordo perfectament com la meva mare tenia ben endreçades en una carpeta un munt de cartes de Mercè Rodoreda. Quan va perdre la bona amiga devia pensar que jo era la persona més adequada per conservar-les. Tenia raó, la meva mare, perquè Rodoreda també havia conservat les de Susina i per això el carteig entre elles és el més equilibrat del llibre i el que ofereix més una certa continuïtat.

Per entendre el perquè del meu retard en compartir, amb tu, lector, aquesta correspondència, potser que comenci per evocar la meva relació personal amb Mercè Rodoreda. El meu interès o si voleu la meva passió per Rodoreda va començar tardanament, potser després del seu traspàs.

Als anys 60 vaig conèixer una amiga dels meus pares, una senyora de cabell blanc, simpàtica, que solia venir a dinar a casa amb un ram de flors. Recordo que quan vaig saber que era una escriptora de renom, en comptes d'interessar-me per *La plaça del Diamant*, a la primera de canvi, li vaig preguntar amb tota la impertinència per les novel·les que els meus pares tenien dedicades a la biblioteca. Les vaig anar a buscar i totes dues vam acabar rient a cor què vols amb les dedicatòries. A l'exemplar que conservo d'*Un dia de la vida d'un home*, editada a la Biblioteca A tot vent d'Edicions Proa l'any 34, hi escriu: «Als companys Susina i Saludes, amb tot allò que es diu sempre de simpatia, afecte, consideració etc. etc. / Mercè Rodoreda». Anys a venir, vaig relacionar aquesta novel·la amb Andreu Nin que treballava a Proa de traductor.

L'exemplar de *Crim* és el que a mi em tenia intrigada, perquè la dedicatòria era escrita en rus: «*Kràsmaia egrosdica, amiga meva*». As-

segudes al sofà em va confessar que aquesta novel·la l'havia escrit en el deliri d'una grip, i em va dir que la considerava un exercici divertit, però no una novel·la. Al per què de les dues paraules en rus de la dedicatòria em va contestar amb una de les seves rialles esparracades que tant sí com no se t'acabaven encomanant. Paraules en rus que també relacionaria més tard amb el mateix personatge d'Andreu Nin.

A la dedicatòria de l'exemplar d'*Aloma*, Premi Crexells 1937, i que sembla que va ser el més venut per Sant Jordi del 38 va deixar-hi escrit: «A l'amiga Susina (per duplicat), aquesta noia que ningú no sap perquè li han f.... aquest nom /Mercè Rodoreda.»

Ja us podeu imaginar que aquests llibres, heretats dels meus pares, esquitxats de taques d'humitat, pels anys i els trasllats, els conservo saturats de *post-it*, notes a llapis, algunes datades i tot de tantes vegades com les dec haver revisitat amb els anys. Quan he llegit un article o una notícia que m'ha cridat especial atenció també l'he consignat o esmentat a les poques pàgines en blanc que quedaven al llibre.

Em sembla que resten pocs inèdits dels escrits de Mercè Rodoreda que no siguin una sèrie de cartes que ja fa uns anys la FMR va decidir editar cronològicament, tot i que un bon percentatge ja havien estat publicades. Llàstima que sovint resulten tan fora de context que perden interès i que no poden donar aquella emoció d'un epistolari creuat, dirigit a un sol corresponsal. És possible que tot l'epistolari que es conserva, superi el miler de *missives*. I si no se n'haguessin perdut o destruït una gran quantitat, n'hi hauria moltes més.

Les *Cartes a tres amigues*, són uns papers privats, íntims, sí. Però també, si tenim en compte l'ofici de l'escriptora, (unes cartes) eminentment literàries. Plenes de comentaris sobre la pròpia producció, i sobre la literatura en general. A més, són escrites per la ploma (la gran majoria a mà) d'una dona, que, encara que hagués repetit sovint que no li agradava gaire escriure cartes, demostren el contrari.

Aquestes cartes posen de manifest que Mercè Rodoreda tenia amigues, potser les primeres que va tenir, ja casada i amb un fill, fora del

cercle habitual de veïns i parentel·la. Quatre noies joves, Mercè, Susina, Julieta i Carme coincideixen durant la Guerra treballant al Comissariat de Propaganda Antifeixista de la Generalitat amb una feina remunerada que els permet un marge d'independència i llibertat.

Formaven part d'un exèrcit intel·lectual a la rereguarda republicana. Al Comissariat, sota la batuta de Jaume Miravitlles, hi col·laborava una munió de gent: escriptors, traductors, periodistes, fotògrafs, grafistes, cineastes, publicistes. S'hi feien tasques de tota mena, amb una estètica avantguardista que ens ha deixat documents de gran valor. S'editava la revista *Nova Iberia* en vàries llengües, hi havia una emissora de ràdio, es feien espots i pel·lícules, exposicions, etc. Heu de pensar que el Comissariat representava una eina de primera magnitud per captar aliats a la causa. Escriptors de prestigi, com André Malraux, Tristan Tzara, John Dos Passos etc. van visitar el Comissariat per donar suport a la República.

El Comissariat, va ser un organisme mític, i avui en dia, prou estudiat i documentat, (amb errors i tristes mancances però també amb alguns interessants descobriments). A les vicissituds i l'existència del Comissariat han estat dedicats recerques, llibres i recentment una exposició. El Comissariat va néixer per voluntat del President de la Generalitat Republicana, Lluís Companys, que va posar com a Comissari en cap, una figura emblemàtica: Jaume Miravitlles.

Podria començar la presentació d'aquest recull de cartes que es va creuar Mercè Rodoreda amb les tres amigues: Susina Amat, Julieta Franquesa i Carme Manrubia**,** declarant que són una prova i un testimoni formidable del culte a l'amistat, com el lector podrà comprovar. S'havien conegut en els anys de la Guerra (1936-39). I potser cal afegir que, va ser justament a causa de la guerra, que va néixer una amistat que devia ser prou sòlida per reprendre el fil després de tants anys de silenci. La publicació d'aquestes cartes entre Mercè Rodoreda i tres bones amigues, neix aleshores en plena Guerra Civil o Guerra dels tres anys. Una Guerra que les va dispersar i de la qual, quan es retrobaren, evitaven de parlar.

M'he decantat per no incloure la correspondència entre Mercè Rodoreda i Anna Murià per més d'una raó. La més evident, perquè la relació epistolar entre ambdues amigues ha estat estudiada i publicada a bastament.

Menys explorada potser és la complicitat creadora que compartien les dues amigues, en tant que escriptores. És ben plausible que com a amigues estimessin i valoressin les seves respectives obres, però tampoc és gens desencaminat que entre elles es produís certa competència creativa. Val la pena fer-hi marrada.

L'any 1933, Rodoreda escriu un article a *Clarisme* amb el títol *Joana Mas per Anna Murià*. En cito uns fragments: «Aquí, a Catalunya, en aquests moments, *Joana Mas* és la novel·la d'una novel·lista que ens mancava; i per la dignitat amb què és escrita (...) ens cal lloar-la; no perquè creguem afavorir ningú, sinó perquè s'ho mereix. Si com sospitem és un primer llibre, ens cal estar esperançats amb aquesta xicota que tan bé comença, que tant d'encert demostra i que, a través d'un estil orfe de guarniments literaris, net i clar, fa tantes observacions i mou, amb tanta traça, els seus personatges.»

Més tard, l'any 37 totes dues opten al Crexells, que s'enduu Rodoreda amb *Aloma*. Després, reforcen l'amistat a l'exili de Roissy-en-Brie, i als anys quaranta, mentre feien circular confidències íntimes d'una a l'altra banda de l'Atlàntic, totes dues escrivien els seus contes, alguns publicats a *Lletres*, revista literària catalana que Agustí Bartra editava a Mèxic.

En l'obra literària de Murià hi traspua aquesta relació. Fixem-nos per exemple en el conte *Via de l'est* (justament l'únic que ella considerava literàriament acceptable, segons escriu de puny i lletra a la nota que em va enviar a mi a Itàlia el 2 de juny de 1995, juntament amb als seus contes). Murià hi narra en primera persona les peripècies de la seva protagonista, filla del cap d'una estació de tren. «*SAPS, LA MARIE-THÉRÈSE ... ?*» Amb aquest inici ja veiem que s'adreça a una persona en concret. Cap al final del conte, la narradora en aquella mateixa estació agafa el tren que l'ha de portar vers terres

desconegudes: «Cap al blau del mar i l'or del sol». I a continuació diu: «Mesos després m'arribà una lletra.»

M'entretinc a copiar-la perquè resulta prou evident (sigui o no inventada) qui és o en qui està inspirada: «La primavera meravellosa d'aquesta plana mai no havia estat tan pròdiga de perfums i verds i dolcesa i florida. Quina munió de violetes entremig de l'herba! Quina alegria de branques de lilàs! Les tiges del muguet pertorbador ja començaven a obrir les campanetes sota les amples fulles humides que encatifaven el bosc... Quan arribà el bramul dels canons precedint la invasió. Restàvem molt pocs al poble. Fugírem...»

Queda clar que la interlocutora és l'amiga Rodoreda; l'estació és la que freqüentaven la colla d'exiliats de Roissy-en-Brie; la Murià, la narradora que agafa el tren per marxar a l'exili americà, i la lletra que rep de la seva interlocutora plena de flors i amb perfum de primavera, mentre la mort assetja amb els canons preparats per a la invasió. Amb tot, a la nota que em va enviar, Murià hi escriu: «Als efectes biogràfics, haig d'advertir que, encara que fossin inspirats en persones residents a Roissy-en Brie, gran part del que s'hi diu no correspon a la realitat.»

Les cartes inèdites de Mercè Rodoreda a tres amigues, abracen un període de dinou anys (desembre 1964 -12.01.1983). Van ser escrites i enviades des de Ginebra, París, Viena, Barcelona i Romanyà de la Selva, passen del centenar (170 en total) i representen un document nou de primera categoria. Perquè es tracta d'una part personal que forma part de la seva obra, i perquè l´art epistolar és essencial dins la producció d'un autor de la talla de Mercè Rodoreda. Coneguda internacionalment per la gran quantitat de traduccions de les novel·les que va escriure i, en els més diversos idiomes del planeta i admirada i envejada pels apassionats amants de la literatura, que alguns pouen amb respecte humà, altres, amb incultura i grolleria de mal gust gratuït, molt comú i difós en les conegudes xarxes socials, fenomen digital de l'anomenada globalització. Tanmateix, per a l'orgull i la ufanor de les nostres contrades, o dels Països Catalans,

la seva obra l'ha convertit en una de les més grans de la llengua catalana.

S'ha pogut reconstruir un epistolari creuat amb Susina Amat. En canvi el de Julieta Franquesa, ja presenta irregularitats. Perquè, mentre les cartes de l'escriptora tenen un cert ritme cronològic, les respostes de la Julieta, no arriben a ser pròpiament cartes, sinó targetes postals, i targetes amb dibuixos o reproduccions de quadres que redueixen l'espai escrit. D'altra banda, sembla que Rodoreda va perdre o va extraviar algunes cartes, mentre que es van conservar, més aviat, les targetes postals i felicitacions. De Mercè Rodoreda a Carme Manrubia només queda una carta (un probable esborrany) i una postal. Mercè Rodoreda, en canvi va conservar moltes cartes de Carme Manrubia. I aquí les publiquem per fer entendre, la personalitat de la Carme enfront de la de la Mercè. I també per resoldre el lligam d'afecte i amistat que les va unir.

Els epistolaris es publiquen amb l'acompanyament de les cartes creuades entre Mercè Rodoreda i Susina Amat i Julieta Franquesa. I a més a l'apèndix hi ha l'original d'un conte, enviat a Susina Amat des de Ginebra el 26 de febrer de 1972. Es tracta de *Semblava de seda*, que presenta algunes variants, respecte a l'edició que va publicar per primera vegada al núm.1 de la revista *Els Marges* (maig 1974), del qual l'escriptora va enviar a l'amiga en una separata de la revista, amb una dedicatòria amistosa i eloqüent: «A Susina Amat, que va ser la primera a llegir aquest conte, que va costar tant d'escriure.»

Són tres amigues molt diferents i per tant mereixen una descripció per situar-les a l'epistolari que us ofereixo a continuació.